

Přibližně od roku 2008 začala česká veřejnost slýchat ze všech stran slovní spojení „Dělnická strana“. Už její samotný název evokoval v mnohých představu doby nacismu či komunismu. Ač tato strana vznikla již v roce 2002, opravdové pozornosti se jí dočkalo až v letech 2008 – 2010. Dělnická strana se prezentovala jako politická strana, prosazující vystoupení z Evropské unie i NATO, zveřejňování a zohledňování národností jednotlivých obyvatel, vypovězení ilegálních přistěhovalců ze země, zhoršení postavení homosexuálů, reformu Ústavy a celého ústavního systému, trest smrti, či zákony, dohlížející na morálku lidí. To jsme se mohli dočíst v programu strany. Mimoto se zde nacházely i cíle, vyhlížející na první pohled rozumně a sofistikovaně, jako třeba přísná ochrana kulturních památek, absolutní zákaz drog, zastavení krizového stavu nezaměstnanosti, zjednodušení daňové soustavy, podpora mladých rodin s dětmi, rozvoj sportu, důstojné stáří pro seniory atd. Prostředky k dosahování těchto cílů, respektive k získání pozornosti, podpory a možnosti následného vlivu na situaci v zemi, se však ukázaly velmi vyostřené a v naší společnosti vzbuzující minimálně rozpaky, spíše však pohoršení, odsouzení, u někoho možná i strach.

Nutno také dodat, že u nemalé části veřejnosti se tyto shromáždění, pochody a výstupy setkaly s podporou. Nemyslím si, že by to bylo tím, že by tato část veřejnosti nějak výrazně inkliminovala k extremismu. Spíše se jí zdálo sympatické, že někdo začal zdánlivě účinně řešit problematiku romské menšiny, kterážto situace je dlouhodobě reálně neřešená a také dlouhodobě neúnosná. Řešení, které však nabízela Dělnická strana, mohlo velmi snadno sklouznout k netolerovatelným praktikám nacismu a komunismu.

Po prohlášení Dělnické strany ze 17. října 2008, ve kterém vyhláší nulovou toleranci k polistopadovému politickému systému v České republice, vláda na žádost ministra Ivana Langera podala k Nejvyššímu správnímu soudu žádost o rozpuštění Dělnické strany. Tento návrh byl postaven na vůli Dělnické strany odstranit demokratický režim v ČR, jejím propojením s krajně pravicovým Národním odporem, opakovaném porušování shromažďovacího zákona a konfliktu s Romy při pochodu na sídliště Janov v Litvínově. Tento návrh na rozpuštění Dělnické strany byl zamítnut, především z důvodu nedostatečné argumentace a dokazování, kdy se neprokázalo její spojení s Národním odporem, vůle uchopit moc nedemokratickou cestou, ani opakované porušování shromažďovacího zákona.

Do roka od tohoto rozhodnutí přišla vláda s novým návrhem na rozpuštění této politické strany. Tentokrát už situaci vzala mnohem zodpovědněji, předložila kvanta důkazů a tomuto návrhu již Nejvyšší správní soud vyhověl a Dělnickou stranu rozpustil. O důvodech a argumentaci soudu nyní následující strany, ve kterých vycházím z rozsudku NSS sp. zn. Pst 1/2009 - 348:

Nejprve je třeba říci, že dle zákona může být soudem rozpuštěna politická strana, jejíž činnost je v rozporu s § 1 až 5 zákona o sdružování v politických stranách a v politických hnutích. Toto je tedy zákonným základem pro zásah do práva sdružovat se v politických stranách. Zejména tedy politické strany a hnutí nemohou podle § 4 tohoto zákona vyvíjet činnosti,

- které porušují ústavu a zákony, jejichž cílem je odstranění demokratických základů státu,
- které nemají demokratické stanovy,
- nemají demokraticky ustanovené orgány,
- které směřují k uchopení a držení moci zamezující druhým stranám a hnutím ucházet se ústavními prostředky o moc nebo které směřují k potlačení rovnoprávnosti občanů,
- jejichž program nebo činnost ohrožují mravnost, veřejný pořádek nebo práva a svobodu občanů.

Aby tedy byla činnost Dělnické strany shledána v rozporu se zákonem o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, musel být naplněn některý z těchto zákonných důvodů. Jak judikoval NSS již ve svém prvním rozhodnutí v odstavci 59, každý z uvedených důvodů vyjadřuje specifickým způsobem i určitý, nikoliv bezvýznamný, stupeň ohrožení podstatných náležitostí demokratického právního státu, chráněných článkem 9 Ústavy.

Soud se ve své rozsáhlé argumentaci držel především následujících bodů: protiprávnosti činnosti strany, přičitatelnosti jednání Dělnické straně, bezprostřednosti rizika ohrožení demokracie a proporcionalitou mezi omezením práva sdružovat se v politických stranách a zájmem společnosti na ochraně jiných hodnot.

V rámci posuzování protiprávnosti činnosti strany NSS zkoumal slučitelnost ústavního či politického systému, o který strana usiluje, se základními principy demokratické společnosti, dále to, zda strana vyzývá k násilí a konečně otázku, zda její politický projekt respektuje pravidla demokracie, usiluje o jejich zničení nebo směřuje k porušování uznávaných práv a svobod. V řízení bylo prokázáno, že skutečný program DS směřuje k vyvolávání národnostní, rasové, etnické a sociální nesnášenlivosti a ve svém důsledku ke snaze o omezení základních práv a svobod určitých skupin obyvatel České republiky, zejména menšin. V tomto ohledu NSS uzavřel, že program DS směřuje k odstranění demokratických základů právního státu, mezi které je nutno počítat respekt k ochraně uznávaných práv a svobod. NSS poukazuje i na

ustanovení § 4 písm. c) Zákona, protože DS nepochybně směřuje k potlačení rovnoprávnosti občanů, a to zejména na základě národnostního klíče nebo sexuální orientace.

Dále se NSS zabýval symbolikou DS a zjistil, že DS programově i symbolikou navazuje na německý nacionální socialismus. NSS také zjistil úzkou provázanost DS s významnými neonacistickými hnutími v České republice. V dalším bodě NSS uzavírá, že DS svou činností cíleně vyvolává a zároveň veřejně schvaluje a oslavuje násilí. Dále NSS poukazuje na zjevné budoucí pokračování zavrženíhodných akcí, podobných zmíněné „bitvě o Janov“. V návaznosti na podobné případy poukazuje NSS na nahrazování činnosti příslušných státních a samosprávných orgánů, popř. pořádkových sil DS, což je v rozporu s § 5 odst. 1 Zákona. NSS dospěl k přesvědčení, že činnost DS je v souhrnném posouzení v příkrém rozporu s koncepcí demokratického právního státu, když se ve své činnosti a řešeních společenských problémů uchýlila do náruče totalitní ideologie, nenávisti a zejména výzvam a podněcování k násilí i k samotnému násilí.

NSS se hlouběji zabývá otázkou přičitatelnosti zkoumaného jednání DS. Zde odkazuje i na své první rozhodnutí o rozpuštění Dělnické strany, kde v odstavci 52 sděluje, že je vždy nutné zabývat se tím, zda je zkoumané jednání přičitatelné politické straně, nebo zda se jedná pouze o excesy některých jejích příznivců či členů. Přičitatelnost jednání NSS definuje za pomoci rozhodnutí ESLP, který dovedl přičitatelnost jednání ve vztahu k jednání vůdců stran (předsedy, místopředsedů) vždy, ve vztahu k projevům poslanců a lokálních politiků potud, pokud se od nich strana oficiálně nedistancovala. Jednoznačnou přičitatelnost jednání DS nachází NSS v jejím programu a předvolebních spotech. Soud přičítal DS i projevy, které zazněly na jejích shromážděních, neboť se jednalo o projevy osob, s nimiž DS dlouhodobě spolupracovala a zvala je na další shromáždění. NSS přičítá DS i názory osob, které se objevily na stránkách jejího stranického tisku, který je koncipován jako prezentace ideologicky jednostranného názorového proudu.

V rámci přezkumu bezprostřednosti rizika ohrožení demokracie se zabýval NSS otázkou, zda rozpuštění této strany je skutečně aktem bránící se demokracie proti reálně existujícímu nebezpečí. Rizikem ohrožení demokracie rozumí NSS i stav, kdy je strana schopna třeba jen na lokální úrovni účinně destabilizovat stávající institucionální a právní systém. Jako nejviditelnější příklad uvádí NSS „bitvu o Janov“, kde se podařilo DS motivovat nezanedbatelné síly k násilí směřujícímu proti reálně ohroženým skupinám obyvatel.

Za významné v tomto ohledu považoval NSS to, že DS sjednocuje všechny významné pravicově extrémistické subjekty působící v ČR. Velmi intenzivní hrozbu pro celý ústavní

systém spatřuje NSS v tom, že otevřeně extremistické cíle, prezentované drobnými hnutími, které jsou personálně spojeny s DS, tito lidé přenášeni i do DS. Jako relevantní posoudil NSS rovněž skutečnost, že u DS nedošlo k žádnému programovému posunu, směřujícímu k demokratizaci. Za stabilní charakteristiku DS označil NSS zalíbení v německém nacionálním socialismu. NSS uzavřel, že DS představuje schopností a prozatím na lokální úrovni projevenou snahou o destabilizaci poměrů a eskalaci násilí bezprostřední riziko ohrožení demokracie.

V posledním velkém okruhu argumentace se NSS zabýval otázkou proporcionality mezi omezením práva sdružovat se v politických stranách a zájmem společnosti na ochraně jiných hodnot. Ptá se, zda existovaly mírnější prostředky, jichž mohlo být proti dané straně použito. Co se týče postihu jednotlivců za vzniklé situace, NSS uzavírá, že takový postih je mířen proti následku, nikoliv příčině jevu. V návaznosti na výše uvedenou argumentaci, týkající se programu DS, její symboliky, provázanosti s krajně pravicovými uskupeními NSS uvádí, že DS zakládá svoji existenci na vzbuzování nenávisti k různým etnickým a sociálním skupinám, líčeným jako nepřátelé a na vytváření obrazu světa jako bojiště. DS byla podle NSS právem označena jako strana vyznávající totalitní ideologii, a i když v některých případech legitimně poukázala na problémy společnosti, jimi navrhovaná řešení těchto problémů nerespektovala principy právního státu, zejména ochranu základních práv a svobod.

NSS si je vědom, že rozpuštěním DS nezmizí ze světa ani její ideologie, ani členové. Ztotožňuje se s tvrzením předsedy DS, který prohlásil, že mohou sice přijít o značku, nikoliv však o své názory. Přesto však považuje NSS za důležité, že se rozpuštěním DS pojmenují hodnoty, ideologie, zlo, které soudobá společnost nehodlá tolerovat. NSS se tak dostává k tomu, že svým rozhodnutím váží základní kameny, tvořící pilíře současného společenského uspořádání.

NSS z hlediska proporcionality váží svobodu projevu, spojenou s právem sdružovacím oproti základním lidským právům a svobodám. V řízení bylo podle NSS prokázáno, že cíle DS směřují k popření základních lidských práv a svobod. DS ideově navazuje na neonacismus, podporu násilí, přičemž se těchto charakteristik nezbavila ani po předchozím návrhu na její rozpuštění. Soud uzavírá, že pokusy o použití mírnějších prostředků k „nápravě“ DS, by byly alibistickým zavíráním očí před zjevnou skutečností, jelikož tato strana je založena na své dlouhodobé a nepřerušované ideologii nenávisti a násilí a je natolik pevně personálně i hodnotově spojena s krajně pravicovými hnutími v České republice, že její změna prakticky není možná - vedla by totiž k popření samotných důvodů její existence.

Jelikož se osobně s rozhodnutím NSS plně ztotožňuji, nezbyvá z mého pohledu v kvalitním, rozsáhlém a přesvědčivém rozhodnutí NSS příliš místa pro diskusi argumentů, respektive přednesení smysluplných argumentů z protilehlé pozice. Přesto si zkusím alespoň povšimnout těch argumentů, které mě v rozhodnutí zaujaly a které si dle mého zaslouží alespoň drobné rozvedení.

V závěru hodnocení programu DS, kdy NSS dospívá k přesvědčení, že jednání DS tvoří ve svém souhrnném posouzení jasný obrázek naplňování strategie k prosazování politického programu a dosažení společenského modelu, který je v příkrém rozporu s koncepcí demokratického právního státu, NSS navazuje myšlenkou, že politickou stranu nelze postihnout jen pro její kritiku právního a ústavního pořádku státu. Je zajímavé, že NSS se nebojí v rozhodnutí přiznat, že některé některá z témat, jichž se DS chopila, odráží skutečné a hluboké společenské problémy. Problémy, jejichž řešení, a mnohdy i jen diskuse o nich, jsou často vytěsňovány z veřejné debaty a haleny jazykem politické korektnosti až do ztráty jejich obrysů. Domnívám se, že právě toto přímé pojmenování společenských problémů přineslo DS nezanedbatelnou řadu nenápadných sympatizantů. Například v tolik propírané „bitvě o Janov“ se odborníci pozastavovali nad tím, jaké podpory se DS dostalo od místních, kteří by běžně s pravicovým extremismem neměli co dočinění. Existují problémy, které lid pálí a pokud jejich řešení ze strany státu, demokratické a občanské společnosti jsou neúčinná, či jsou dlouhodobě zanedbávána, lid v takových případech rád nakonec rád využívá služeb těch, kteří nabídnou na první pohled snadné, rychlé a účinné řešení. Podobných příkladů máme mnoho nejen z první poloviny dvacátého století. Je však obrovským nebezpečím pro demokracii, když se podobné organizace díky nekompromisnímu řešení palčivých dílčích problémů dostávají s podporou mas k moci. Toho si je ale nejen NSS dobře vědom.

Další nejednoznačnou otázkou je, nakolik lze osobní názory projevované jednotlivými členy jakékoliv organizace přičíst organizaci jako celku. V tomto případě DS se NSS vypořádal se situací konzistentní argumentací, kdy říká, že výroky představitelů strany nejsou ničím jiným, než určováním ideového směřování strany. NSS na tomto místě připomíná, že politické strany jsou obecně vnímány především prostřednictvím projevů a vyjádření svých představitelů a dalších „mediálních“ tváří. V případě lokálních představitelů DS, jejich členů a kandidátů uzavírá NSS tím, že jejich vyjadřování je přičitatelné DS, pokud se od nich DS nedistancuje. Vezměme si ale příklad, pokud by určité extremistické názory, které by třeba ani přesně nezapadaly do proklamovaného ideového směru strany, propagoval člen strany na lokální úrovni, kde by sice měl velký vliv, ale celostátní organizace by o něj nejevila zájem,

resp. by se od něj nedistancovala. Zde vyvstává otázka, do jaké míry by bylo spravedlivé dané jednání přičíst celé organizaci, resp. v tomto případě politické straně. Názorů jednotlivých členů strany, kteří mohou mít dílčí vliv na určitou skupinu lidí, přece může být mnoho a nemuselo by být v silách strany, dokonce by to bylo i mimo účel politické strany, všechny jejich názory a výroky kontrolovat, neustále se mít na pozoru, kdy se od čeho a koho distancovat.

Dalším zajímavým místem rozhodnutí je pro mě odstavec 656, ve kterém NSS opět naráží na celospolečenské problémy. NSS varuje, že označení DS jako subjektu nepřátelského demokratickému právnímu státu může sice přinést úlevu veřejnému svědomí, společnost si ovšem musí být vědoma toho, že příčina existence DS leží uvnitř jí samotné a že DS není vnější nepřítel, ale jen jedna z tváří této společnosti. Problémy této společnosti, na které DS v některých případech legitimně poukazovala a kterých využila či zneužila, samozřejmě rozpuštěním této strany nezmizí. NSS nicméně připomíná, že navrhovaná řešení těchto problémů musí důsledně respektovat principy právního státu, zejména ochranu základních práv a svobod. Považuji za správné, že soudy, i když především ten Ústavní, nezrcadlí ve svých rozhodnutích jen strohé argumenty a důkazy, ale podobnými vyjádřeními názorů kultivují a obohacují občanský společenský diskurs, i když je samozřejmě jen velmi málo lidí, kteří si pro podobné myšlenky chodí do soudních rozhodnutí.

Poslední věcí, kterou bych chtěl zmínit je, že, jak NSS uvádí, ač Český právní řád nezná sankci odnětí občanských práv a členové politické strany se mohou i v případě jejího rozpuštění nadále politicky angažovat, rozpuštění politické strany de facto znamená právem aprobovaný zásah do jejich politických práv a krátkodobé omezení jejich možnosti usilovat o politickou moc, neboť s přechodem do jiného politického subjektu, či se založením nové politické strany je nepochybně spojeno úsilí, které není zanedbatelného charakteru. Jak NSS uvádí, bylo by v bytostném rozporu se základními hodnotami této společnosti určovat myšlenky, které její členové mohou zastávat. Ale přesto lze, na rozdíl od zastávání názorů, omezit jejich veřejné hlásání. Toto se v případě rozpouštění politické strany děje, ač jejím členům nelze bránit v založení politické strany nové. Smysl takového rozpouštění se nemusí zdát být zřejmý, ale jak již bylo zmíněno výše a bude připomenuto v závěru, má významný preventivní a výchovný charakter, dokazující sice jemné, ale účinné a dostačující nástroje bránící se demokracie.

Rozhodnutí o rozpuštění Dělnické strany pokládám za jeden z nejdůležitějších případů polistopadové éry, neboť se toto rozhodnutí dotýká základních stavebních kamenů, na kterých náš stát stojí - hranic demokracie, svobodnému smýšlení občanů, svobody slova, dispozic politických stran atd.

Jak NSS uvedl, obrana Dělnické strany byla v řízení vedena taktikou zdůrazňované náhodnosti jednotlivých jí vytýkaných skutečností. Procesní strategie DS měla své racionální jádro, protože závažnost protiprávnosti celé řady z jejích projevů a jiného jednání nevyplývala najevo nahlížena osamoceně, ale teprve v rámci ostatních prokazovaných skutečností. I proto pokládám rozhodnutí NSS za velmi kvalitní, neboť daná situace rozhodně nebyla na první pohled jednoznačná, dokazování a argumentaci bylo nutno vést široce a sofistikovaně a NSS se s nimi dle mého mínění vypořádal více než dobře.

Rozpuštění politických stran se může zdát jako zdánlivě nedemokratický nástroj, který však považuji ve výjimečných případech za nezbytný k obraně demokracie. Jak uvedl NSS již v prvním rozhodnutí o rozpuštění DS, demokratický právní stát má právo a povinnost aktivně bránit své demokratické zřízení.

V rozsudku i veřejnosti bylo také řečeno, že rozpuštěním politické strany nezmizí ani kritizované ideje, ani lidé je zastávající. S nemožností zbavit fyzické osoby práva být členem politické strany dochází jen k jakémusi přelévání členské základny do strany jiné. Přesto, stejně jako NSS, považuji za důležité pojmenovat hodnoty, ideologii, zlo, které soudobá společnost nehodlá tolerovat. Je jistě lepší vystavit straně, která hlásá, propaguje a uskutečňuje svůj program na takových základech, stopku už v zárodku. Jak již bylo řečeno, pochopitelně se její členové mohou sdružovat jinde, založit si jinou stranu, ale tento vykřičník je včasným preventivním zásahem důležitým v tom, že ukazuje, že republika a demokracie není bezzubá a umí se bránit, má své hranice, které není dovoleno překračovat a že si strana a lidé v ní nemohou troufat čím dál více a pokoušet, kam až lze zajít.

Rozhodnutí NSS o rozpuštění Dělnické strany hodnotím jako rozhodnutí kvalitní, kompaktní, rozsáhlé, s velikým, vnitřně bezrozporným množstvím argumentace. S rozhodnutím i argumentací NSS se ztotožňuji.

Ondřej Novák (348154)